

EDİRNE'DE BÂYEZİD KÜLLİYESİ

Türkiye tarihinin büyük imarcılarından biri, II. Sultan Bâyezid'dir. İmarcılıkta büyükbabası II. Sultan Murad'ın ve babası Fâtih Sultan Mehmed'in yolunu izlemiş ve onlardan geri kalmamıştır. Bestekâr ve şair olan II. Bâyezid, babası Fâtih'ten sonra Osmanlı hanedanından yetişen en büyük bilgin olarak da tanınır. Askerî hayatı, babası Fâtih ve oğlu Yavuz derecesinde parlak değildir. Fakat çeşitli bakımlardan, büyük Türk hükümdarları arasında sayılmaya lâyıktır. 31 yıl süren saltanatı boyunca, başta İstanbul, Amasya, Edime olmak üzere, Türkiye'nin hemen bütün şehirlerini yeni bayındırlık eserleriyle donatmıştır. Bu bahsimizde, Edirne'de yaptırdığı Bâyezid Külliyesi'ni örnek olarak inceleyeceğiz.

II. Bâyezid, daha saltanatının 3. yılında, 1484'te Edime Sultan Bâyezid Külliyesi'ni yaptırmaya başladı, inşaat, 1488'e kadar 4 yıl sürdü. Eserin projelerini Mimar Hayreddin çizmişti. Külliye'nin en büyük yapısı, Bâyezid Camii idi. 20,5 metre çapında bir kubbeyle örtülmüştü. Bütün Külliye, 100 kadar kubbeden meydana gelmişti ve bu kadar kubbenin bir araya toplanması, daha uzak mesafeden şahane bir manzara arz ediyordu. Camiden başka Külliye'de bir hastane, bir imaret, birkaç medrese, çeşme, hamam ve benzeri yapılar bulunuyordu. Bu büyük hayır eseri, çok zengin gelirler vakfederek ölümsüzleştirilmişti. Bizzat II. Bâyezid'in yazdırdığı vakfiyenâmesine göre, Külliye'de 167 görevli hizmet edecekti. Zelzele ve yangın gibi âfetlere karşı eserin derhal onarılmasına yetecek derecede gelir, vakıf çiftlikler, çarşılar, dükkânlar ve hanlarla sağlanmıştı. Külliye'ye dahil olan medreseler, üniversite derecesinde ve yüksek öğrenim veren kuruluşlardı. Kışın, camiin abdest almaya mahsus musluklarından sıcak su akıtılıyordu, imarette, günde yüzlerce fakir, muhtaç, yolcu ve medrese öğrencisi bedava yemek yiyorlardı. Her şahsa ne kadar ekmek, et, pilâv, şeker, tuz, baharat, meyve, sebze-v.s. verileceği, vakfiyenâmede inceden inceye kaydedilmişti. Külliye'nin kervansarayında yolcular ve ticaret kervanları, bedava yatıp kalkacak, yiyip içecek, hayvanları da aynı şekilde bakılacaktı.

Külliye'nin en ilgiye değer müessesesi, Türk medeniyetinin yüzaklarından olan ünlü Dârüşşifâ yani hastaneydi. Bu hastane, aynı zamanda medresenin tıp öğrencileri için tatbikat yeri idi. Hastanenin göz hastalıklarına mahsus kliniği ile akıl ve ruh hastalarına ait bölümü, az zamanda dünya çapında şöhret kazandı. En değerli bilginler ve tabipler bu müessesede görev almışlardı. Edirne'deki Sultan-Bâyezid Dârüşşifâsı, bu şöhretini iki asır-boyunca devam ettirmiştir.

Edime Dârüşşifâsı'nda akıl ve ruh hastalarının tedavisi, ancak zamanımızda bazı Batı ülkelerinde uygulanmaktadır. Çiçeklerin yalnız manzarasıyla değil, kokusuyla da hastalar

tedavi ediliyordu. Bu iş için bilhassa sünbül, lâle, reyhân, karanfil, şebboy, nesrin, yâsemen, müşk-i rûmî, deveboynu, sîm-u zerrin kullanılıyordu. Hastalar, aynı zamanda, gayet ihtimamlı şekilde musiki ile tedavi görüyorlardı. Bu iş için hastaneye bağlı 10 hanende ve sazende vardı. Bunların 3'ü hanende, diğer 7'si ise ney, keman, mûsîkaar, santur, çeng, çeng-i santûr ve ud çalan sâzende idi. Tedavi için bilhassa Neva, Rast, Dügâh, Segah, Çargâh ve Sûznâk makamları kullanılıyordu. Zengûle, Buselik ve Rast gibi basit makamlarla bunların şedlerinden yapılmış parçaların, bilhassa iyi sonuçlar verdiğini kaynağımız kaydetmektedir. Akıl ve ruh hastalarına, hastalıklarına göre keklik, turaç, sülün, güvercin, üveyik, kaz, ördek ve bülbül eti veriliyordu. Bu etler, mütehasıs hekimlerin tavsiyelerine göre pişiriliyordu. Bu suretle renk, koku ve musiki ile, birçok hasta iyileşmişti. Burada, akıl hastalarının XIX. yüzyıla kadar Avrupa'da hasta değil, Şeytanla işbirliği yapmış insanlar olarak muamele gördüklerini, hattâ diri diri ateşte yakıldıklarını kaydetmek icab eder.

Haftanın iki gününde, bu hastaneye bağlı eczanede her isteyene bedava ilâç verilirdi. Eczaneden bedava ilâç almak için hiç bir formalite yoktu. Bu ilâçlar o derecede büyük bir miktar tutardı ki, hazırlanmaları için büyük ölçüde ham malzeme kullandırdı. Sultan Bâyezid, eczanenin bir duvarına bu ilâçlan hasta ve muhtaç olmaksızın ticaret veya bedava geçinmek maksadıyla alanların gerçekten fakir ve hasta olmalarını temenni eden bir levha astırmıştı. Padişah bedduası en büyük manevî felâket sayıldığı için, aksine hareket eden görülmezdi. Evliyâ Çelebi, yapıldıktan bir buçuk asır sonra bu hastaneyi ve külliye bize canlı satırlarla Seyâhatnâme'sinin III. cildinde tasvir etmekte ve II. Sultan Bâyezid'in ruhuna rahmet okumaktadır. Bu kadar yerinde bir rahmet, herhalde nadiren temenni olunmuştur.

Kaynak: Yılmaz Öztuna, Türk Tarihinden Yapraklar, MEB, İstanbul, 1989. S.306-309